

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Špela Pavlovič

**Zastopnost žensk v institucijah Evropske unije: študija primera Evropskega
parlamenta**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Špela Pavlovič

Mentor: izr. prof. dr. Damjan Lajh

**Zastopnost žensk v institucijah Evropske unije: študija primera Evropskega
parlamenta**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Zastopanost žensk v institucijah Evropske unije: študija primera Evropskega parlamenta

Enaka zastopanost žensk v Evropskem parlamentu kot tudi v vsakdanjem življenju je področje, s katerim se ukvarja tako Evropska unija kot tudi različna feministična gibanja po svetu in družba sama. Ženske predstavljajo dobro polovico vsega prebivalstva, zato je na nek način razumljivo, da se pojavljajo težnje in zahteve po enaki zastopanosti moških in žensk v Evropskem parlamentu, odpravi stereotipa o tipično "moških" in tipično "ženskih" področjih ter dejstvo, da Evropska unija temelji na enakosti in enakopravnosti. Pred časom je bilo zelo malo ali nič žensk na položajih odločanja, danes pa se srečujemo z upadom tega dejstva in lahko opazimo veliko žensk, ki so članice Evropskega parlamenta in v njem tudi delujejo na položajih odločanja in področjih, za katere bi se smatralo, da so tipično "moška". Osrednje vprašanje moje diplomske naloge je zastopanost žensk v Evropskem parlamentu, področja delovanja žensk v le-tem ter opredelitev dejavnikov, ki vplivajo na približevanje enaki zastopanosti žensk in moških v Evropskem parlamentu.

Ključne besede: Evropski parlament, ženske, zastopanost žensk, enaka zastopanost žensk in moških v Evropskem parlamentu.

Women representation in European Union: case study of European parliament

Equal representation of women in the European Parliament as well as in everyday life is an area engaged by the European Union as well as various feminist movements worldwide and the society itself. Women represent more than a half of the total population, so it is understandable to occur aspirations and demands for equal representation of men and women in the European Parliament, the elimination of the stereotype of the typical "male" and typically "female" fields, and the fact that the European Union is founded on equality. Some time ago there were very few or no women in decision-making positions, but today we are faced with the decline of this fact, and we have a lot of women members of the European Parliament working in the decision-making positions and in areas considered typically "male". The main question of my diploma is the representation of women in the European Parliament, fields of activity, and the identification of factors affecting the approximation of equal representation of women and men in the European Parliament.

Key words: European parliament, women, women representation, equal representation of women and men in European parliament.

KAZALO

1 UVOD	6
1.1 Opredelitev raziskovalnega problema	6
1.2 Cilji in pomen diplomskega dela	6
1.3 Raziskovalna vprašanja	6
1.4 Uporabljena metodologija	7
1.5 Volitve in volilni sistemi	7
1.5.1 Volilni sistem v ožjem smislu	8
<i>1.5.1.1 Večinski volilni sistem</i>	9
1.5.1.1.1 Sistem relativne večine	9
1.5.1.1.2 Sistem absolutne večine	9
1.5.1.1.3 Alternativno glasovanje	10
<i>1.5.1.2 Proporcionalni sistem</i>	10
1.5.1.2.1 Sistem strankarskih list	10
1.5.1.2.2 Sistem enega prenosljivega glasu	11
<i>1.5.1.3 Pol proporcionalni ali manjšinski sistem</i>	12
2 POLITIČNO PREDSTAVNIŠTVO, NEPOSREDNA IN POSREDNA	13
DEMOKRACIJA	13
3 EVROPSKI PARLAMENT KOT EDINA NEPOSREDNO IZVOLJENA	15
3.1 Evropski parlament	15
3.2 Evropske politične stranke	17
3.3 Volitve Evropskega parlamenta	18
3.3.1 Posredne volitve v Evropski parlament	19
3.3.2 Neposredne volitve v Evropski parlament	19
3.3.3 Evropske volitve v Republiki Sloveniji	20
3.4 Volilna pravica	21
3.4.1 Pasivna in aktivna volilna pravica za volitve v Evropski parlament	21
4 ŽENSKE IN POLITIKA	22
4.1 Feministična kritika žensk v politiki	22
4.2 Ženske in politične stranke	23
4.3 Vključenost žensk v politiko	24
4.4 Spolne kvote	25

4.4.1 Rezervirani sedeži	25
4.4.2 Strankarske kvote	26
4.4.3 Zakonodajne kvote	26
5 ANALIZA ZASTOPANOSTI ŽENSK V EVROPSKEM PARLAMETU	27
5.1 Zastopanost žensk v Evropskem parlamentu	27
5.2 Področja, ki so jih pokrivala ženske v zadnjem mandatu	29
6 SKLEPNE UGOTOVITVE IN ZAKLJUČEK	30
7 LITERATURA	32
PRILOGE	35
Priloga A : INTERVJU, ga. MOJCA KEKUŠ KLEVA	35
Priloga B: INTERVJU, ga. PATRICIJA ŠULIN	37
Priloga C: Zastopanost žensk in moških v Evropskem parlamentu po mandatih	40
Priloga Č: Razmerje žensk v EP v primerjavi z nacionalnimi parlamenti	40
Priloga D: Število vseh izvoljenih poslancev po mandatih	41
Priloga E: Porazdelitev moških in žensk v Evropskem parlamentu 2014	41

1 UVOD

1.1 Opredelitev raziskovalnega problema

Ženske predstavljajo 51,2 odstotka vsega evropskega prebivalstva, v Evropskem parlamentu pa zasedajo 34 odstotno zastopanost. Za enako zastopanost spolov si najbolj prizadeva ravno Evropski parlament. (Europarl, 2012)

Participacija žensk v procesih odločanja pomemben dejavnik, ko govorimo o položaju žensk v določeni državi ali Evropski uniji. Področje procesa odločanja je pomembno, saj je tudi sama politika pomembna v vsakdanjem življenju vsakega državljana in enakost spolov na tem področju omogoča zadovoljitev potreb obeh spolov. (EIGE, 2015)

Evropska komisija (2009) dojema enakost spolov na vseh področjih življenja kot temeljno pravico in vrednoto Evropske unije od Rimske pogodbe leta 1957, a se še vedno srečujemo z manjšo zastopanostjo žensk po vsej Evropi. Evropska unija si prizadeva povečati enakost spolov v procesu odločanja, ozaveštevati o razkoraku med spoloma v Evropi in sprejeti ukrepe za izboljšanje trenutne situacije. Prav tako bi večja participacija žensk v procesih odločanja v gospodarstvu in ekonomiji izboljšala upravljanje podjetij in institucij ter izboljšala upravljanje tudi po svetu. Enaka zastopanost žensk in moških na položajih moči je predpogoj za resnično učinkovito in stabilno demokracijo ter trajno gospodarsko blaginjo.

1.2 Cilji in pomen diplomskega dela

Cilj in pomen mojega diplomskega dela je ugotoviti, kolikšna je zastopanost žensk v institucijah Evropske unije na primeru Evropskega parlamenta od leta 1979, ko so bili evropski poslanci prvič neposredno izvoljeni ter dejavniki, ki vplivajo na to; ali in kako se je ta zastopanost spreminjala do danes ter s katerimi področji v Evropskem parlamentu so se ženske največ ukvarjale v zadnjem mandatu 2009 do 2014.

1.3 Raziskovalna vprašanja

V diplomskem delu me bodo zanimala naslednja vprašanja:

- Kolikšna je zastopanost žensk v Evropskem parlamentu po letu 1979 in kateri dejavniki vplivajo na majhno oziroma veliko izvoljivost žensk v Evropski parlament?
- Kako se je število žensk v Evropskem parlamentu spreminjalo vse od prvih neposrednih volitev v Evropski parlament pa vse do danes?

- Katera področja dela so tista, katera največkrat opravljajo ženske, ki so članice Evropskega parlamenta?

1.4 Uporabljena metodologija

Metode in tehnike, ki sem jih uporabila so:

- analiza primarnih virov- pregled relevantne zakonodaje in raznih dokumentov na Evropski ravni in ravni držav članic na področju zastopanosti žensk
- analiza sekundarnih virov- pregled relevantne literature, znanstvenih člankov in publikacij na tem področju;
- družboslovni intervju- intervju z relevantnimi javnopolitičnimi akterji;
- obdelava statističnih podatkov ter spletnih strani Evropske unije glede zastopanosti žensk v Evropskem parlamentu

1.5 Volitve in volilni sistemi

Volitve, kot jih poznamo danes, so se pojavile z uveljavitvijo sodobnega parlamenta kot predstavniškega telesa. Parlament pa se je uveljavil kot predstavniško telo takrat, ko se je volilna pravica iz ožjega kroga razširila na vse odrasle državljane. Politične pravice posameznika se uresničujejo v demokraciji, v kateri je nedvomno najpomembnejša volilna pravica, saj omogoča vplivanje na oblikovanje in delovanje državnih organov. Pri tem je pomembno razlikovanje med svobodnimi in nesvobodnimi volitvami. Za svobodne volitve je značilno enakopravno tekmovanje političnih strank ter svobodna izbira volivca med njimi. Med pogoje za svobodne volitve spada tudi neodvisno sodstvo, ki razlaga volilne predpise, razvit sistem političnih strank ter vnaprej znana pravila volitev. V nesvobodnih volitvah pa ima ena stranka ali več strank privilegiran položaj, kar onemogoča svobodno izbiro volivcev. (Grad, 2004)

Volilni sistemi določajo postopke, po katerih se glasovi volivcev v procesu izvolitve kandidatov spremenijo v sedeže v parlamentu. (Farrell, 1997)

S stališča pravnega vidika je lahko volilni sistem tudi vsota vseh pravic in obveznosti, ki jih s predpisi določi država. Takšen volilni sistem imenujemo volilni sistem v širšem smislu. Volilni sistem v ožjem smislu pa imenujemo sistem razdelitve mandatov. Volilna pravica, ena temeljnih političnih pravic, je najpomembnejši element volilnega sistema, saj določa značaj volilnega in političnega sistema v neki državi in je praviloma določena že v ustavi. Pravila o volilni pravici opredeljujejo krog oseb, ki imajo pravico voliti v predstavniška telesa in ki

imajo pravico biti izvoljeni za člane teh teles. Elemente volilnega sistema oblikujejo tudi določila o načinu delitve mandatov, organizaciji volitev, volilnem postopku in volilni tehniki. V svetu sta uveljavljena dva sistema razdelitve mandatov ali volilna sistema v ožjem smislu: večinski sistem in sistem sorazmernega predstavnštva. Način razdelitve mandatov je zelo pomembno vprašanje, saj je od tega odvisna zastopanost strank v predstavniškem telesu, to pa ima vpliv na delovanje le-tega ter na politično življenje na splošno. Volilna načela, splošna, enaka in neposredna volilna pravica ter tajnost glasovanja določajo vsebino volilnega sistema in so sredstvo in pogoj za uresničevanje volilne pravice ter tudi drugih političnih pravic državljana. Volilna pravica je pravica državljana kot tudi sredstvo za oblikovanje političnih temeljev družbene ureditve. V smislu načina sodelovanja različnih političnih sil pri izvajanju oblasti je pomembno predvsem to, da volilni sistem določa način prihoda na oblast, saj je oblast določenih političnih sil v veliki meri odvisna od volilnega sistema. (Grad, 2004)

1.5.1 Volilni sistem v ožjem smislu

Volilni sistem v ožjem smislu ali sistem razdelitve mandatov odvisen od izida glasovanja in gre za v celoti kvalificirano odločitev. Vprašanje večine je v sodobnih večstrankarskih sistemih pomembno, saj določa način razdelitve poslanskih mest med kandidati posameznih političnih strank. (Grad, 2004) Poznamo tri različne volilne sisteme: večinski, proporcionalni in pol proporcionalni volilni sistem. Proporcionalni volilni sistem je bil uveden za doseganje bolj popolnega sorazmerja med sedeži in dobljenimi volilnimi glasovi. (Lijphart, 1994)

Sistem razdelitve mandatov je bistven za sestavo in način delovanja parlamenta, saj naj bi zagotavljal čim večji vpliv volivcev na sestavo parlamenta, ustrezno predstavljanje različnih političnih interesov v parlamentu ter tudi stabilnost parlamenta in oblasti. (Lakeman, 1970) Razdelitev mandatov odločilno vpliva na oblikovanje volilnih enot, kandidiranje in način glasovanja. Tako se v večinskem sistemu oblikuje toliko volilnih enot, kolikor se voli poslancev, v proporcionalnem pa se oblikuje manjše število večjih volilnih enot, v katerih se voli večje število poslancev. V večinskem sistemu z vidika kandidiranja, na volitvah kandidirajo kandidati kot posamezniki, v proporcionalnem sistemu pa so nujne liste kandidatov, postavljene s strani političnih strank. Način glasovanja je v večinskem sistemu bistveno bolj enostaven, saj se pri proporcionalnem sistemu volivec odloča o večjem številu kandidatnih list. Pri tem je najbolj enostavno glasovanje volivca za kandidatno listo kot celoto, a mu to onemogoča vpliv na odločitev, kdo na kandidatni listi bo dobil mandat. To je

ponavadi odpravljeno s preferenčnim glasom, ko volivec odda svoj glas svojemu kandidatu znotraj liste. (Grad, 2004)

»Razdelitev poslanskih mandatov odvisna od volilnega sistema. Ne gre le za način razdelitve mandatov. Upoštevati je treba še nekatere druge elemente volilnega sistema, ki vplivajo bolj ali manj sorazmerno na končno razdelitev« (Grad, 2004, 54)

Pri tem Grad (2004) opozarja predvsem na značilnosti volilnega sistema, kot so volilna formula, velikost volilne enote in volilni prag, saj je končni rezultat vedno posledica njihovega skupnega in medsebojnega učinkovanja.

1.5.1.1 Večinski volilni sistem

V večinskem volilnem sistemu volivec glasuje o toliko kandidatih, kot se v volilni enoti voli predstavnikov. (Grad, 2004) Torej je za tovrstne volilne sisteme značilna, kot navaja Krašovec (2007), velikost volilne enote 1. Zanj je značilno, da dobijo mandat tisti kandidati, ki so dobili večino glasov na volitvah. Poznamo dve obliki večinskega sistema. Prva je absolutna večina, kjer dobi mandat tisti kandidat, ki je dobil več kot polovico glasov. Druga pa je relativna večina, kjer dobi mandat tisti kandidat, ki je dobil več glasov kot drugi kandidati. (Grad, 2004)

1.5.1.1.1 Sistem relativne večine

Glede na sistem relativne večine dobi mandat tisti, ki je med vsemi kandidati v volilni enoti, dobil največ glasov, a pri tem ne potrebuje absolutne večine. (Farrell, 1997) Krašovec (2007) dodaja, da v primeru, da sta v volilni enoti le dva kandidata, dobi mandat tisti, ki je osvojil več kot polovico glasov in tako relativna večina postane absolutna. Kritika tega sistema je, da izvoljen kandidat pobere vso zmago, čeprav ima lahko le manjšinsko podporo volivcev.

A na drugi strani »sistem relativne večine še ne pomeni, da je zmagovalec volitev tisti, ki dobi večji delež podpore kot vsi ostali kandidati skupaj, temveč tisti, ki dobi le večji delež podpore kot ostali kandidati posamično. To posledično pomeni, da manjše stranke in manjšine dejansko nimajo možnosti vstopa v predstavniško telo.« (Krašovec, 2007,69)

1.5.1.1.2 Sistem absolutne večine

Po sistemu absolutne večine je kandidat izvoljen le v primeru, da dobi večino vseh glasov v volilni enoti (vsaj 50 odstotkov glasov plus en glas). Osrednja značilnost tega sistema je drugi

krog glasovanja. Primarni namen tega je, da izvoljen kandidat dobi absolutno večino glasov. (Farrell, 1997) Slabost tega sistema je, da omejuje izbiro volivcev ter ne more vztrajati pri večinski podpori izvoljenemu poslancu. (Grad, 2004)

1.5.1.1.3 Alternativno glasovanje

Tretji večinski sistem je alternativno glasovanje, kjer volivec na glasovnici označi poleg izbranega kandidata še enega ali več kandidatov, ki bi ga volil v primeru drugega kroga, v kolikor njegov kandidat ne bi bil izvoljen v prvem krogu. Izvoljen je tisti kandidat, ki je dobil večino vseh glasov. (Farrell, 1997) Ta sistem temelji na načelu absolutne večine, ampak ne zahteva ponavljanja glasovanja. V primeru, da noben kandidat ne dobi potrebne večine, se najprej izloči kandidat, ki je dobil najmanjše število glasov. Njegovi glasovi se nato dodelijo kandidatom, označenim na drugem mestu. Ta postopek se ponavlja, dokler eden od kandidatov ne dobi absolutne večine. Grad (2004)

1.5.1.2 Proporcionalni sistem

Proporcionalni volilni sistem izhaja iz načela, da morajo dodeljeni predstavniški mandati ustrezati glasovom na volitvah. Pri tem morajo biti mandati razdeljeni med kandidate ali liste kandidatov sorazmerno s podporo volivcev. (Grad, 2004)

Pozitivne lastnosti proporcionalnega sistema so, da naj bi te-ta zagotavljal politično predstavništvo tudi manjšim strankam in različnim manjšinam, kar je povezano z večjo odzivnostjo predstavniškega telesa, ki ima tako možnost, da zajame različnost interesov in potreb državljanov. Na drugi strani pa vzpostavi negativne lastnosti proporcionalnega volilnega sistema, med katerimi so nestabilnost vlad in političnih sistemov, zapletenost pretvorbe dobljenih glasov v sedeže in razdeljena odgovornost v volilni enoti. Poznamo dve vrsti proporcionalnih sistemov, in sicer sistem strankarskih list in sistem enega prenosljivega glasu. (Krašovec, 2007)

Poznamo dve vrsti proporcionalnih sistemov: sistem strankarskih list in sistem enega prenosljivega glasu. (Lijphart, 1994)

1.5.1.2.1 Sistem strankarskih list

Prva lastnost teh volilnih sistemov je ta, da imajo volivci na volitvah možnost izbrati le med listami kandidatov oziroma listah političnih strank. Mandati so razdeljeni po vrstnem redu na

listi. V primeru, da stranka dobi en mandat, pomeni, da mandat dobi kandidat, ki je na prvem mestu na listi. Ta sistem ima različne elemente, ki spreminjajo in popravljajo nezaželeno učinke. Vsebuje pet konstitutivnih elementov: volilne enote, sloji v volilnih enotah, volilne formule, volilni prag in struktura glasovanja. Pri volilnih enotah je pomembna velikost, ki more biti večja od ena. Teoretično je volilni sistem proporcionalni le, če se v vsaki volilni enoti voli vsaj pet poslancev. V nasprotnem primeru ima podobne učinke kot večinski volilni sistem. Z velikostjo volilne enote, narašča tudi proporcionalni učinek glede glasov, ki jih dobi določena stranka, številom sedežev in številom strank v parlamentu. Pri slojih v volilnih enotah je pomembno vprašanje, ali se lahko volilna enota notranje deli. Glede na to ločimo tri vrste volilni enot, ki so pomembne pri zmanjševanju odstopanja pravične razdelitve mandatov v posameznem sloju: primarne, sekundarne, terciarne. Glasovi, pridobljeni na volitvah v posamezni volilni enoti se pretvarjajo v poslanske sedeže z volilnimi formulami, ki pa lahko močno spremenijo razmerje med dobljenimi glasovi in sedeži v predstavniškem telesu. Kritika volilnega praga je, da omogoča večje koristi velikim strankam na račun manjših in tako posledično zmanjšuje učinke proporcionalnosti sistema strankarskih list. Volilni prag lahko opredelimo kot formalni pogoj v obliki določenega najmanjšega deleža glasov, katerega pa mora lista dobiti, da lahko sodeluje pri razdelitvi sedežev v predstavniško telo. Ta pogoj je uveljavljen zaradi preprečevanje prevelike razpršenosti strankarskega sistema. Zadnji element sistema strankarskih list pa je struktura glasovanja. Ločimo med kategoričnim in vrstilnim glasovanjem. Pri kategoričnem glasovanju se volivec odloči, katera stranka mu je najljubša od vseh na volitvah. Pri vrstilnem glasovanju pa volivec razvršča stranke ali kandidate, pri čem izrazi kompleksnejšo oziroma manj jasno naklonjenost določeni stranki ali kandidatu. (Krašovec, 2007),

1.5.1.2.2 Sistem enega prenosljivega glasu

Sistem enega prenosljivega glasu volivcu omogoča, da glasuje za posameznega kandidata, s čimer dosežemo proporcionalne učinke. Tu je struktura glasovanja vrstilna, kar pa omogoča, da volivec voli za konkretnega kandidata ne le za listo kandidatov. Volivci imajo v tem sistemu več kot le en glas, saj svoje glasove podeljujejo po preferencah. To pomeni, da kandidatu, ki ga najbolj podpirajo dodelijo številko ena, tistega, ki drugega podpirajo, dodelijo število dva in tako naprej. Tukaj je potrebno določiti tudi volilne kvote, da lahko ugotovimo, kdo je izvoljen. Ta volilni sistem naj bi bil teoretično zelo cenjen, saj zmanjšuje vpliv političnih strank na volitvah, proporcionalno prevaja voljo volivcev za sedeže v

predstavniskem telesu ter jim omogoča, da podelijo glasove posameznim kandidatom. (Krašovec, 2007)

1.5.1.3 Pol proporcionalni ali manjšinski sistem

Pol proporcionalni ali manjšinski sistemi prizadevajo varstvo politične manjšine in jih ni možno uvrstiti v večinski niti v proporcionalni volilni sistem, saj nimajo tipičnih značilnosti le teh in zgolj delno zagotavljajo sorazmernost pri delitvi sedežev. Prvi manjšinski sistem je sistem omejenega glasovanja, ki je v uporabi v volilnih enotah, kjer se voli več poslancev. Volivec glasuje za število kandidatov, ki mora biti manjše od števila poslancev, ki se jih voli v volilni enoti. Prednost tega sistema je, da večina ne more dobiti vseh sedežev v volilni enoti, kar pomeni, da imajo tudi manjšine možnost za mandat ter da je določeno število mandatov že vnaprej rezervirano za manjšino. Kot slabost pa lahko vzpostavimo to, da delitev mandatov ni prilagojena z doseženim volilnim rezultatom in je bolj kot ne vnaprej določena. Druga vrsta manjšinskega sistema je sistem enega neprenosljivega glasu. Tu volivci v volilni enoti z več mandati glasujejo le o enem samem kandidatu, izvoljen pa je tisti, ki je dobil največ glasov. Slabost tega sistema je, da volivcem omejuje izbiro in lahko izrazi svojo voljo le o enem izmed več kandidatov. Tudi za politične stranke je problematičen, saj je izid negotov, stranka ne ve, koliko kandidatov naj postavi na volitve. Tudi manjšine niso v prednosti, saj praktično ne morejo dobiti več kot enega sedeža v parlamentu. Zadnja vrsta pa je pomnoženo ali kumulirano glasovanje, kjer ima volivec toliko glasov, kolikor se poslancev voli v volilni enoti, pri čem pa ni dolžan glasovati o kandidatih ali o določenem številu kandidatov. Glasove lahko dodeli vsakemu posameznemu kandidatu, jih dodeli manjšemu številu ali pa vse glasove podeli enemu kandidatu. Dobra stran tega sistema je, da volivec sam odloča o tem, komu bo podelil glasove. Po drugi strani pa je zelo negotov glede razdelitve mandatov, saj ne zagotavlja niti sorazmerne razdelitve med politično večino in manjšino. (Grad, 2004)

2 POLITIČNO PREDSTAVNIŠTVO, NEPOSREDNA IN POSREDNA DEMOKRACIJA

2.1 Politično predstavništvo

»Politično predstavništvo je dinamičen pojav, ki se tesno prepleta z razvojem oblik demokracije z množično udeležbo državljanov.« (Fink Hafner, 2009,18)

Politično predstavništvo je v demokratičnih družbah zastopanost interesov družbe, ki imajo dve dimenziji:

- a) prisotnost svojih članov v arenah odločanja
- b) upoštevanje njihovih interesov v procesu odločanja (Lovenduski, 2010)

Moderno politično predstavništvo je razmerje med volivci in političnimi predstavniki. Po liberalno demokratičnem modelu volivci svoje glasove zaupajo kandidatom na volitvah. Tej pa pred volitvami obljubijo, da bodo v njihovem imenu uresničevali njihove interese. Takšnemu predstavništvu rečemo zadolžniško predstavništvo in je vezano na obljube in odgovornost predstavnika določenemu volilnemu telesu. Razvoj liberalno demokratičnega modela je prinesel tudi nove oblike predstavništev. Anticipatorno predstavništvo pomeni, da se volivci pri svoji volilni izbiri odločajo glede na pretekle izkušnje z izvoljenimi predstavniki. Na podlagi tega, se nato politični predstavniki osredotočijo na dejanja, za katere menijo, da jih bodo volivci nagradili na naslednjih volitvah. Žiroskopsko predstavništvo lahko vidimo pri sprejemanju izbranega političnega predstavnika kot poosebljanja določenih prepričanj in načel. Tu volivci zaupajo, da bo določen politični predstavnik deloval v skladu s svojimi prepričanji in načeli. Pri nadomestnem predstavništvu gre za neinstitucionalna, neformalna, občasna razmerja, ki pa niso teritorialno opredeljena. Lahko pomeni tudi moralno zavezanost političnega predstavnika delu volilnega telesa. Edino politično predstavništvo, ki zajema celo verigo odgovornosti v razmerjih med volivci in političnimi predstavniki, je zadolžniško. Zajema torej volitve, v prihodnost usmerjeno moč volivcev nad političnim predstavnikom, normativna pričakovanja, da bo predstavnik držal obljube in tradicionalno odgovornost predstavnika volivcem. (Fink Hafner, 2009)

Fordova (2006) govori o štirih tipih političnega predstavništva: formalno, opisno, simbolno in vsebinsko. Formalno se nanaša na mehanizme v političnem sistemu, ki zagotavljajo, da predstavništvo sploh obstaja in da izvoljeni predstavniki zastopajo interese državljanov. Naslednje tri pa se nanašajo na to, kako so državljani zastopani. Opisno in simbolno predstavništvo se pojavi takrat, ko se zahteva več žensk na položaju, pri čem pa se zahteva

več pravičnosti in pravic. Vsebinsko predstavništvo pa se pojavi, ko ženske delujejo druga za drugo z zastopanjem različnih interesov in javnih politik, ki so njim edinstvene.

»Politično predstavništvo EU ni odgovorno predstavništvo, ki bi delovalo na neposrednih vezeh med politično zastopanimi in političnimi predstavniki. Ravno tako ne zagotavlja enake politične odgovornosti vseh vpletenih igralcev.« (Fink Hafner, 2009, 32)

Politično predstavništvo EU omogoča raznolikim igralcem, da se deklarirajo za reprezentativne, s tem pa tudi raznolike kombinacije praks in načel, ki kršijo standarde političnega predstavništva in ne zagotavljajo javnega nadzora prek politične enakosti. Evropski parlament vsebuje raznolika politična predstavništva prav zaradi nacionalnih posebnosti volilnih sistemov, ki se uporabljajo za volitve v EP. Zagotovljeno je javno politično predstavništvo, saj poslanci glasujejo znotraj svoje evro parlamentarne skupine in ne znotraj svoje nacionalne pripadnosti. Najmanj pa je razvito socialno predstavništvo. Nekateri avtorji to ocenjujejo predvsem z vidika manjše zastopanosti žensk, starostne strukture, izobrazbene strukture ter navezanosti na javni ali zasebni zaposlitveni sektor. (Fink Hafner, 2009)

Zastopanost žensk v parlamentih je po svetu premajhna. Razlogi za to so zapleteni in socialno pogojeni ter povezani s kulturnimi dejavniki, hkrati pa se srečujejo še s predsodki. Ti dejavniki so sicer neodvisni od načina volitve, vendar pa lahko njihove učinke neka družba z uvajanjem določenega volilnega sistema zelo zmanjša ali poveča. (Bogdanor, 1996),

Charles (2008) navaja razloge za povečanje sorazmerne zastopanosti žensk:

- a) ker je nepravilno, da moški monopolizirajo politično predstavništvo
- b) če v predstavniških telesih ni žensk, to pomeni, da ženski interesi ne bodo zastopani
- c) ideja o tem, da so političarke tudi vzornice
- d) pomanjšanje zastopanosti žensk bi prispevalo k obnovitvi demokracije
- e) prisotnost žensk je simbolično pomembno, saj daje legitimnost političnemu sistemu

Prva predpostavka temelji na ideji o tem, da naj bi bile vse stvari enake in se tako pričakuje tudi enaka zastopanost političnih predstavnikov. To pa še ne pomeni, da so bile ovire postavljene ženskam in jih je treba pravično odstraniti. Te ovire ne priznavajo ženskam pravice do političnega predstavništva. Ta želja, da bi sorazmerno politično predstavništvo žensk odsevalo njihovo predstavništvo v družbi, imenujemo politika prisotnosti.

Druga predpostavka pa odpira vprašanje, ali sploh lahko govorimo v smislu ženskih interesov. Zaradi postmodernih dekonstrukcij ženske kot subjekta in spoznanje razlik med ženskami, ne moremo več trditi, da si ženske delijo iste interese samo zaradi istega spola. Interesi žensk izvirajo iz njihovih skupnih izkušenj. Bolj kot se interesi žensk razlikujejo in težje kot se

definirajo, bolj pomembno je imeti sorazmerno zastopanost žensk. Ti dve dimenziji pa se nanašata le na dve vrsti političnega predstavništva: vsebinsko in opisno.

2.2 Neposredna in posredna demokracija

Načelu ljudske suverenosti je temelj sodobne demokracije, po katerem je nosilec suverene oblasti lahko samo ljudstvo. To pomeni, da vsa oblast izhaja iz ljudstva in pripada ljudstvu, pri čemer pa nosilci oblasti delujejo kot predstavniki ljudstva. Iz tega načela pa izhaja načelo demokratične države, kar pomeni, da vsa oblast izhaja iz ljudstva in se izvaja v njihovem interesu. Ljudsko suverenost lahko znotraj načela demokratične države izvajamo na dva načina: neposredno ali posredno. Neposredna demokracija pomeni neposredno izvrševanje oblasti ali nekaterih njenih funkcij s strani ljudstva. Posredna demokracija ali politično predstavništvo pa pomeni, da ljudstvo voli svoje predstavnike, preko katerih potem tudi neposredno izvršuje oblast. Voljeni predstavniki ljudstva sprejemajo odločitve v imenu ljudstva.

Volitve so eden najpomembnejših izrazov ljudske suverenosti in nujen pogoj za oblikovanje predstavniškega telesa, saj volivcem omogočajo neposreden vpliv na sestavo parlamenta in sprejemanje odločitev. Z volitvami volivci podelijo svojim predstavnikom pooblastilo, da o družbenih vprašanjih odločajo namesto jih, kar imenujemo mandat. Predstavniško telo pa s te, dobi legitimnost za izvajanju oblasti.

Poznamo dve vrsti mandatov:

- a) imperativni ali vezani mandat, kjer je poslanec zastopnik volilnega telesa in se v celoti ravna po navodilih le-tega, saj ga lahko v nasprotnem primeru odpokliče.
- b) reprezentativni mandat, kjer poslanci predstavljajo ljudstvo kot celoto in se zato ne ravna po navodilih volivcev in jih tudi ne morejo odpoklicati. (Grad, 2004)

3 EVROPSKI PARLAMENT KOT EDINA NEPOSREDNO IZVOLJENA INSTITUCIJA EVROPSKE UNIJE

3.1 Evropski parlament

»Evropski parlament je postal danes ena najmočnejših neposredno izvoljenih skupščin na svetu, še posebej če nanj gledamo v kontekstu mednarodnih organizacij oziroma regionalnih povezav.« (Rangus, 2009, 141)

»Evropski parlament je izraz politične volje državljanov Evropske unije, saj so poslanci izvoljeni na neposrednih volitvah in izražajo temeljno demokratično načelo, po katerem imajo državljani Evropske unije pravico in možnost sodelovati pri izvajanju oblasti, vplivati na odločanje parlamenta, s tem pa posredno tudi na odločanje drugih političnih organov Evropske unije.« (Brezovšek in Haček, 2005, 87)

Skozi čas je napredoval v smislu predstavniškega telesa, ki nosi že večino funkcij in pristojnosti nacionalnega organa: zakonodajno, nadzorstveno in volilno, torej je oblasti EU povsem primerljiva z oblastjo države. Včasih je bil označen za kreacijo držav, sedaj pa se pri oblikovanju in delovanju obrača neposredno na državljane EU. Evropski parlament je neposredno izvoljen, a na drugi strani so pri njegovem oblikovanju le delno upoštevana demokratična načela, zlasti načelo enake volilne pravice. To načelo poudarja, da morajo imeti vsi volivci enako možnost vplivati na zasedbo poslanskih mest v parlamentu, kar predstavlja formalno enakost. Pomembna pa je tudi dejanska enakost, kjer načelo enake volilne pravice zahteva tudi enako obravnavanje. To pomeni upoštevanje vsakega glasu pri ugotavljanju volilnega izida. Evropski parlament se oblikuje z uporabe kombinacije načela paritete in načela proporcionalnosti. Načelo paritete pomeni, da imajo vse države enako število poslancev, načelo proporcionalnosti pa pomeni število poslancev, ki ustreza številu prebivalstva. Tudi načeli enakopravnosti držav članic in enakopravnosti prebivalcev držav članic, ki zahtevata, da se vsak poslanec voli na enako število prebivalcev, nista dosledno zastopani. To pomeni, da je glas volivca iz države z velikim številom prebivalcev nekajkrat manj vreden od glasu volivca iz države z manjšim številom prebivalcev. Prav tako ni zagotovljena enakopravnost vseh držav članic, ki zahteva, da imajo vse članice, ne glede na velikost, enako število poslancev v parlamentu. Vsaka država članica ima drugačno število poslancev, a ne moremo trditi, da gre za popolnoma striktno in dosledno razmerje med številom njenih prebivalcev, temveč gre za kombinacijo načela paritete in načela sorazmernosti. (Grad, 2004)

»Na izvolitev poslanca in na njegovo sprejemanje odločitev imajo velik vpliv nacionalna pravila volitev poslancev EP, moč njihovih matičnih nacionalnih strank in evropskih političnih skupin, pa tudi poslančevo lastno videnje svoje vloge znotraj Evropskega parlamenta.« (Rangus, 2009, 149)

Evropski parlament predstavlja enega najpomembnejših organov Evropske unije. Opravlja zakonodajno funkcijo znotraj institucionalne organizacije EU, saj skupaj s Svetom Evropske unije sprejema najpomembnejše predpise EU. (Brezovšek in Haček, 2005) Poleg teh nalog ima še dve glavni nalogi in politične funkcije:

- a) nadzor drugih evropskih institucij, zlasti Evropsko komisijo, in preverjanje demokratičnost njihovega delovanja
- b) sprejemanje proračuna Evropske unije skupaj s Svetom (Europa, 2015)
- c) »zagotavljanje demokratične legitimnosti in neposredni stik institucij Evropske unije z državljani
- d) predstavlja raznovrstne družbene skupine in interese ter prispeva k razreševanju interesnih sporov
- e) sooblikovanje evropske politične elite« (Bebler, 2007, 138)

Od sprejema Lizbonske pogodbe velja pravilo o sodelovanju EP pri sprejemanju zakonodaje in proračuna, politični nadzor, imenovanje komisarja in potrjevanje Evropske komisije kot celote. (Rangus, 2009)

Glavne funkcije EP sta razdelila Judge in Earnshaw (v Rangus, 2009, 150–151) v tri sklope:

- a) »sprejemanje odločitev oziroma zakonodaje
- b) povezovanje med zakonodajnim telesom EU in širšim političnim in družbenim okoljem
- c) legitimiranje političnega sistema EU«

3.2 Evropske politične stranke

»Politične stranke so organizacije, ki so vitalnega pomena za sodobno demokracijo.« (Krašovec, 2009, 126) Evropske politične stranke so v zadnjem času pridobile na pomenu, saj naj bi bile pomembne za razvoj evropske demokracije. Govorimo lahko o treh obrazilih političnih strank:

- a) osrednji deli strank oziroma evropske strankarske federacije
- b) javni deli strank oziroma politične skupine v Evropskem parlamentu
- c) stranke na terenu, ki ji lahko opredelimo kot nacionalne stranke, članice evropskih federacij

Za razliko od političnih skupin v Evropskem parlamentu so se evropske politične stranke razvile šele leta 1974. Na njihov razvoj je odločilno vplivala odločitev o neposrednih volitvah v Evropski parlament. Evropske politične stranke so bile ustanovljene principu ideoloških načel. Leta 1974 je bila ustanovljena PES (Confederation of socialist parties of the European Union), leta 1976 pa sta bili ustanovljeni še EPP (European people's party- Federation of the Christian democratic parties of the European Union ter ELDR (Federation of liberal and

democrat parties). Politične stranke PES, EPP in ELDR veljajo za tradicionalne, k njim pa bi lahko prišteli še leta 1980 ustanovljeno EFGP (Coordination of Green and radical parties in Europe). Maastrichtska pogodba predstavlja pomembno prelomnico v razvoju evropskih političnih strank, saj je kot prva omenila stranke na evropski ravni kot pomemben dejavnik integracije EU. Reguliranje statusa in pravic evropskih strank pa je opredelila Pogodba iz Nice, s katero je tudi bila sprejeta Uredba Evropskega parlamenta in Sveta EU o njihovem delovanju in pravilih financiranja. Stranke na evropski ravni tekmujejo v dveh linijah: na nacionalni ravni, ki poteka po ideologiji levo-desno ter specifično tekmovanje za evropsko areno poglobljanje-integracija EU nasproti večja suverenosti nacionalnih držav. Konec leta 2008 je bilo na evropski ravni devet političnih strank. (Krašovec, 2009) Europarl (2014a) kaže, da je na zadnjih volitvah 2014 bilo izvoljenih 8 strank, kjer je največ glasov dobila EPP.

3.3 Volitve Evropskega parlamenta

Neposredne volitve v Evropski parlament so vse od leta 1979 pomemben proces za oblikovanje ene najbolj uglednih institucij Evropske unije. S tem je tudi nastala teorija drugorazrednih volitev. (Cabada, 2009) Ta teorija deli volitve na prvorazredne in drugorazredne. Prve so znane kot pomembne zaradi močnih nasprotij enake predvolilne podpore vladi in opoziciji in zaradi močnih nasprotij o ključnih javnopolitičnih odločitvah. Take volitve odločajo o tem, kdo bo dobil oblast in katere javne politike se bodo prednostno obravnavale. Drugorazredne volitve pa se smatrajo za manj pomembne, saj je vložek manjši. Take volitve so na primer subnacionalne in nadnacionalne volitve Evropskega parlamenta. (Schmitt, 2004)

Z vidika posamezne države gre za tekmovanje političnih strank za pomemben delež posredne oblasti. Ta se izraža z vplivom na določanje v EP, ki pa je sorazmeren številu poslancev, ki pripada članici. Poslanci so izvoljeni enako kot v nacionalnih parlamentih na podlagi strankarske aktivnosti, notranja organiziranost in delovanje pa sta tudi podobni nacionalnim, saj poslanci sodelujejo v odborih in poslanskih skupinah. Nacionalne politične stranke so združene v evropske politične stranke, ki imajo sorodne politične programe in kot take tudi nastopajo. (Grad, 2004)

Pred določitvijo enotnega volilnega sistema za izvolitev poslancev v EP se je uporabljal večinski volilni sistem. Bruseljski akt pa določi poenoten volilni sistem, proporcionalni sistem, za volitve v EP. Kljub temu pa so posamezna pravila in določila med posameznimi državami članicami dokaj različna. Večina držav članic EU uporablja proporcionalni volilni

sistem z določenim volilnim pragom in preferenčnim glasovanjem. Nekatere države pa uporabljajo bolj ohlapno obliko poenotenega volilnega sistema brez preferenčnega glasovanja. V teh državah se mandati delijo po pravilu najvišjega povprečja. Obstajajo pa tudi države, ki uporabljajo sistem enojnega prenosljivega glasu, pri čem vsak volivec odda svoj glas glavnemu kandidatu in hkrati nakaže tudi glas preferenčnega kandidata, ki dobi glas, v kolikor prvotni kandidat ne doseže volilnega praga ali dobi premajhno število glasov ter posledično ni izvoljen. Poznamo tri glavne značilnosti volitev poslancev v EP: neposrednost, proporcionalnost in preferenčno glasovanje. (Brezovšek in Haček, 2005)

3.3.1 Posredne volitve v Evropski parlament

Do leta 1979 so bile volitve v Evropski parlament posredne, kar pomeni, da so poslance v Evropskem parlamentu določile države članice iz svojih nacionalnih parlamentov. (Corbett, Jacobs in Shackleton, 2000) To pa je bilo tudi določeno v ustanovnih pogodbah, hkrati pa je bila predvidena možnost za splošne neposredne volitve. (Europarl, 2015) Do takrat so državne uprave imenovalе poslance in jih nato pošiljale na pogajanja na dva sedeža EP: v Bruselj in Strasbourg. (Esharp.eu, 2015)

3.3.2 Neposredne volitve v Evropski parlament

Direktne volitve v Evropski parlament so bile omenjene že v Rimski pogodbi, ki je predlagala, da Parlament poda predlog za neposredne volitve, Svet pa naj bi anonimno sprejel primerne postopke za volitve. Parlament je prvič podal predloge leta 1961, nato resolucije leta 1963 in 1969, a brez uspeha. Leta 1973 je Evropski parlament zopet podal predloge za neposredne volitve. Novi predlogi Parlamenta so bili sprejeti leta 1976. Ena večjih težav za sprejetje neposrednih volitev je bil enak volilni postopek, ki ga je zahtevala pogodba. Svet je končno sprejel odločitev o razpisu neposrednih volitev v oktobru leta 1976, a izvedene so bile šele leta 1979. (Corbett, Jacobs in Shackleton, 2000)

Prve neposredne volitve zgodile leta 1979 na predlog francoskega predsednika Valerya Giscarda d'Estainga. Takrat so državljani v vseh državah članicah integracije prvič neposredno volili poslance parlamenta na neposrednih volitvah in s tem preходом od posrednega predstavljanja volivcev k neposrednim volitvam se je okrepil demokratični značaj Evropskih skupnosti. (Bebler, 2007) Neposredne volitve potekajo od tedaj vsakih pet let. Od leta 2002 naprej pa je določen tudi poenoten, proporcionalni volilni sistem, vendar kljub temu še vedno obstajajo manjše razlike med volilnimi sistemi držav članic. Nanj je vplivala tudi

Maastrichtska pogodba, ki je podrobno opredelila problematiko aktivne in pasivne volilne pravice. Ti dve odločitvi pa sta zožili strateški prostor samostojnega odločanja držav članic o volilnem sistemu v Evropski parlament, zato so posamezne članice uvedle sistem preferenčnega glasovanja list kandidatov. To je omogočilo volivcem izbiro posameznih kandidatov in ne le večinoma strankarskih. (Brezovšek in Haček, 2005)

3.3.3 Evropske volitve v Republiki Sloveniji

Brezovšek in Haček (2005) opisujeta volitve v Evropski parlament v Republiki Sloveniji. Pri nas volitve poslancev v Evropski parlament ureja ¹Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament, ki je bil sprejet leta 2002, kasneje pa so bila dodana tudi nekatera ²dopolnila k zakonu (Spremembe in dopolnitve Zakona o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament). Poslanci iz se volijo neposredno, na osnovi splošne in enake volilne pravice s tajnim glasovanjem za pet let. Poslanec, ki je izvoljen v EP, ne more hkrati opravljati funkcije poslanca Državnega zbora in izvršilne funkcije v lokalni skupnosti, ne more pa tudi opravljati funkcij, ki jih ne sme opravljati poslanec DZ. Volitve poslancev v EP razpiše predsednik republike. Aktivno in pasivno volilno pravico ima državljan Slovenije, ki ima enake pravice tudi za izvolitev v Državni zbor. Pasivno in aktivno volilno pravico za izvolitev v EP pa ima tudi državljan druge države članice EU, ki ima stalno prebivališče v Sloveniji, če mu le-ta ni bila odvzeta in če je vpisan v evidenco volilne pravice. Na istih volitvah lahko volivec glasuje le enkrat in kandidira le na eni kandidatni listi. Za državljane Slovenije, ki imajo stalno prebivališče v drugi državi članici EU in tam uresničujejo svojo volilno pravico, ne morejo uresničevati aktivne in pasivne volilne pravice v Sloveniji. Volilni sistem, ki ga uporabljamo za volitve v EP, je proporcionalni s preferenčnim glasovanjem, kjer se glasuje o listah kandidatov in kjer je država ena sama volilna enota. Volivec glasuje tako, da na glasovnici označi enega kandidata, kateremu daje prednost pred drugimi kandidati na listi, za katero je glasoval. Poslancem se dodeli mandat po zaporedju najvišjih količnikov. Tej pa se dobijo tako, da se število glasov za vsako listo kandidatov deli z vsemi števili od ena do števila poslancev, ki se volijo.

¹ *Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament ZVPEP Ur. l. RS 96/02 (15. marec 2015)*

² *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament ZVPEP-A Ur. l. RS 22/04 (15. marec 2015)*

Z liste kandidatov izvoljenih toliko kandidatov, kolikor mandatov je dobila lista. Izvoljeni so kandidati, ki so dobili največje število preferenčnih glasov. Ti se upoštevajo, če število preferenčnih glasov posameznega kandidata presega količnik, izračunan tako, da se število vseh glasov, oddanih za listo, deli z dvakratnikom števila kandidatov na listi. Če po tem pravilu ni izvoljenih toliko kandidatov, kolikor poslanskih mandatov pripada posamezni listi, so na preostala poslanska mesta na tej listi izvoljeni kandidati po vrstnem redu kandidatov na listi kandidatov. (Brezovšek in Haček, 2005, 98)

Pri noveliranju zakona je prišlo do razprave o enakih možnosti žensk in moških, torej o vprašanju o spolnih kvotah. Bilo je sprejeto, da naj bi politične stranke ter skupine volivcev pri sestavljanju kandidatnih list, upoštevale načelo proporcionalnosti. Državni zbor je podprl amandma, da mora biti na vsaki listi najmanj 40 odstotkov kandidatk oziroma kandidatov, pri tem pa mora biti najmanj en predstavnik vsakega spola uvrščen na zgornjo polovico liste. (Brezovšek in Haček, 2005)

3.4 Volilna pravica

Splošna volilna pravica je pravica vsakega državljana, da voli predstavnike v predstavniško telo in pravi, da je to osnovno merilo za umestitev države med možne demokracije. Splošno volilno pravico lahko razdelimo na: aktivno in pasivno, pri čemer aktivna pomeni, pravico voliti, pasivna pa pravico biti voljen. Zagotavljanje splošne volilne pravice je bilo aktualno predvsem v 19. stoletju in na začetku 20. stoletja. Glavna obravnavana vprašanja so bila vprašanja pridobitve volilne pravice za manj premožne in vprašanje pridobitve volilne pravice za ženske. (Krašovec, 2007)

3.4.1 Pasivna in aktivna volilna pravica za volitve v Evropski parlament

Brezovšek in Haček (2005) opisujeta pasivno in aktivno volilno pravico. Do volitev leta 1994 je bilo v veljavi načelo državljanstva za aktivno in pasivno volilno pravico. Po tem načelu so volilno pravico v vsaki državi članici imeli samo njeni državljani. To načelo pa je spremenila Maastrichtska pogodba, ki opredeli institut državljanstva Evropske unije. Po tem institutu je državljan katerekoli države članice EU tudi državljan EU. Ta pogodba določi, da ima vsak državljan države članice, ki prebiva v drugi državi članici, pravico voliti in biti izvoljen v državi svojega bivališča pod enakimi pogoji, ki veljajo za druge državljane te države. Maastrichtska pogodba je torej opustila načelo državljanstva za volitve v Evropski parlament

in uvedla načelo prebivališča. Vsak državljan EU ima pravico do volilne pravice v državi stalnega prebivališča, četudi ni državljan te države. Podrobnejša določila o volilni pravici pa so prepuščena posameznim državam. Vseh državam članicam je skupno, da se aktivna volilna pravica za volitve v EP doseže z 18 letom starosti, pasivna volilna pravica pa je po državah članicah določena različno. V večini držav je starostna meja pasivne volilne pravice 18 let, v nekaterih država pa je tudi višja. Z načelom enake volilne pravice je EU uvedla tudi načeli enkratnega glasovanja in enkratnega kandidiranja. To pomeni, da nihče na istih volitvah ne more glasovati in kandidirati v več kot eni državi članici EU.

Vsaka država članica mora sama urediti način volitev, pri tem pa jo omejujejo lastna ustavna ureditev, predpisi, skupni temelji EU, ki urejajo vprašanja o volitvah, ne urejajo pa organizacijskih, tehničnih in proceduralnih vprašanj za volitve v EP. Zato jih EU v celoti prepušča pravni ureditvi vsake države članice. V praksi velja, da večina držav članic izpelje evropske volitve podobno kot volitve v nacionalne parlamente.

4 ŽENSKE IN POLITIKA

4.1 Feministična kritika žensk v politiki

Pojem politike se je pred pojavom feministične kritike o tem, da je politika svet za moške, razumel kot dejavnosti moških v javni sferi. In ker je bila politika definirana kot moška, ženske nikoli ne bodo mogle popolnoma sodelovati v njej. Pojav feminističnih kritik pa je poudaril pomanjkanje politične aktivnosti žensk, njihovo politično obnašanje in vrednote ter neuspešnost kandidat v formalnem političnem procesu. Feministična kritika je bila usmerjena k funkcionalističnemu pogledu na vloge obeh spolov. Osnovana je bila s študijami, ki so označevale moške kot ključne v zaposlovanju in politiki, ženske pa kot čustvene in ključne v gospodinjstvu in skrbi za družino. Razlog za pomanjkanje zanimanja žensk za politiko bi lahko bil ta, da politične stranke ne pokažejo zanimanja za teme, ki so ženskam pomembne, kot na primer splav, otroci. Politika se je tako preučevala kot tipično moško in žensko obnašanje. Za pojasnjevanje politične participacije žensk pa je bistvenega pomena vloga ženske v privatnem življenju bolj kot njihove zaposlitve, saj je zasebno področje apolitično. Glavno sporočilo feministične kritike je, da razlike med spoloma niso bile take drastične, kot so se same po sebi zdele in da tiste ženske, ki niso skrbele za družino in gospodinjstvo, so bile vključene v politiko enako kot moški. Kritike so pokazale tudi, da so bile konvencionalne politike in politike, za katere se zanimajo ženske potisnjene na stranski

tir tako s strani političnih strank kot drugih, kar je oteževalo politično participacijo žensk. To pa je začelo vzpostavljati dejstvo, da se težava manjše participacije žensk nahaja v delovanju organizacij in v tematikah, katerim dajejo prednost in ne v samih ženskah.

Tradicionalni razkorak med spoloma je predvideval, da je bila participacija žensk nižja od moške in da so ženske v politiki tudi bolj konservativne kot moški. Moderni razkorak med spoloma pa je to ovrgel, saj je pokazal, da so ženske bolj dovzetne za leve, liberalne stranke kot pa desne, konservativne. Slednjega najdemo v vseh modernih kapitalističnih družbah in je povezan s pojavom post materialističnih vrednot. V takih družbah večina populacije verjame v enakost med spoloma in ima liberalni pogled na reproduktivno politiko in politiko spolov. Ta premik kulturnih vrednot je povezan z socio-ekonomskimi spremembami, še posebno s povečano zaposlenostjo žensk in pojavom države blaginje ter je bolj pogost pri mladih kot starejših. Tako je razkorak med spoloma glede volitev pri starejši generaciji tradicionalen, pri mlajši pa moderen.

Pojavljajo se majhne spremembe glede politične aktivnosti med spoloma, vendar so ženske še vedno manj politično aktivne od moških in bolj naklonjene konvencionalnim politikam kot moški. Več članov političnih strank je moških, vendar glede na leve in desne politične stranke, kažejo leve manj razkoraka med spoloma. (Charles, 2008)

4.2 Ženske in politične stranke

Grad (2004) opredeljuje politične stranke kot politično organizacijo, ki združuje ljudi z istim političnim prepričanjem in delujejo kot posredniki med družbo in državo. Njen cilj pa je, da osvoji ali zadrži državno oblast, preko katere uresničuje svoje politične cilje. Za njih je značilen boj za oblast, oblikovanje političnih mnenj, stališč in zahtev, po volitvah pa usmerjanje dela predstavniških organov. S kandidiranjem na volitvah imajo stranke največji vpliv na volitve, saj imajo pravico postavljati kandidate za člane predstavniških teles, omogočajo izvolitev, kandidati brez podpore stranke pa nimajo skoraj nobenih možnosti izvolitve. Volivci tako izbirajo med kandidati, ki so jih postavile stranke in jim je tako vzeta možnost, da sami odločajo o osebah, ki jih bodo predstavljale. To je značilno zlasti za proporcionalni volilni sistem.

Politično predstavništvo žensk se je spremenilo, odkar so ženske dobile volilno pravico. Feministi v 90. letih so zahtevali pasivno in aktivno volilno pravico, saj so verjeli, da se bo situacija žensk spremenila le, ko bodo ženske postale tudi članice predstavniškega telesa. V 80. letih pa se je pojavil razmislek o pomembnosti prevladujočih politik, zato so feministi

postali tudi aktivni člani političnih strank, medtem ko so ženske, že aktivne v političnih strankah, pričele zahtevati pariteto političnega predstavnštva. V istem času so bile politične stranke glavni dejavnik politične aktivnosti žensk, kar je strankam predstavljalo velik izziv, saj so ženske zahtevale zastopanost v procesih odločanja in pritiskale na spremembe na političnem dnevnem redu. Ženskam so zahtevane reforme političnih strank tudi uspele, kar je prineslo nova področja in zadeve v programe političnih strank, nov sistem volitve kandidatov, nov način oblikovanja javnih politik in vzpostavitev novih struktur vlade. S tem so tudi aktivistke, člani, volivci in spol postali eksplicitno področje za mnoge politične stranke, na kar je vplivala velika konkurenca med strankami ter pojav novih strank. (Lovenduski, 2010)

Charles (2008) navaja drugo dimenzijo študije politične vključenosti žensk, ki je politika participacije v političnih elitah. Globalno gledano je žensk v političnih elitah manj kot moških. Obstaja več razlag za pomanjkanje zastopanosti žensk. Nekatere se osredotočajo na politične stranke in zakonodajna telesa, ki so bolj organizacijsko moške kulture, spet druge se osredotočajo na način, kako politične stranke izbirajo potencialne kandidate. Torej bi lahko razloge za pomanjkanje zastopanosti žensk v politiki pojasnili z vidika organizacijske kulture in načina selekcije kandidatov političnih strank. Organizacijske strukture in kulture so glede na spol bolj naklonjene moškim. V organizacijski strukturi zasedajo moški najvišje položaje in položaje z največ moči, medtem ko so ženske na nižjih položajih in položajih z manj moči. Vendar se kljub temu na drugi strani število žensk v političnih elitah počasi zvišuje. Ta analiza naklonjenosti organizacij z vidika obeh spolov je odkrila notranje procese političnih strank, ki pa izključujejo ženske kot potencialne kandidatke. Ta dimenzija izključuje družinske in gospodinjke razloge za manjšo zastopanost žensk, zagovarja pa vidik strukture in kulture političnih strank.

Proces selekcije kandidatov je še en proces, v katerem so politične stranke očitno bolj naklonjene moškim. Temu naj bi bilo lahko zaradi različnih dejavnikov. Prvi dejavnik vključuje dejstvo, da ženske ne sodelujejo na kandidatnih listah ter drugi, da tudi ko je ženska na kandidatni listi, ni izvoljena. To neizvoljivost žensk lahko pojasnimo z institucionalnim seksizmom in moško kulturo, ki je znotraj političnih strank več kot očitna.

4.3 Vključenost žensk v politiko

Topolinjak (2009) govori o dejavnikih, ki vplivajo na stopnjo vključenosti žensk v politiko. Razdeli jih na družbenoekonomske, kot so stopnja izobrazbe, udeležba na trgu delovne sile, finančni dohodki ter politični dejavniki, kot so moški model političnega življenja in izvoljenih

vladnih teles, pomanjkanje strankarske podpore, izobraževanja, značilnosti volilnega sistema. Pri vključevanju žensk v politiko imajo velik pomen tudi ideološke in psihološke ovire, kot so tradicionalne družbene vloge obeh spolov, pomanjkanje samozavesti žensk za tekmovanje na volitvah. Pri vključenosti žensk v politiko je pomemben predvsem institucionalni dejavnik, ki zajema značilnosti volilnega sistema. Glede na značilnosti volilnih sistemov kaže, da najboljše rezultate daje proporcionalni volilni sistem, kjer imajo ženske v večjih volilnih enotah večjo možnost, da so izvoljene, pri tem pa je najbolj pomembna strankarska magnituda. Pomemben dejavnik pri vključenosti žensk v politiko imajo tudi spolne kvote, ki omogočajo ženskam vstop v politiko in so presegle tradicionalne ovire ekonomske nerazvitosti, avtoritarizma, kulturnih vplivov in samega volilnega sistema.

4.4 Spolne kvote

Charles (2008) opredeljuje spolne kvote kot uredbe, ki določajo število ali zastopanost žensk v predstavniških institucijah in organih. Lahko urejajo različne faze procesa selekcije, proces selekcije s strani političnih strank pri izbiri kandidatov za strankarske liste ali pa kot zahteva v procesu oblikovanja zakonodaje.

Krook (2009) navaja tipologije spolnih kvot. Osnovna tipologija opredeljuje spolne kvote na rezervirane sedeže, strankarske kvote in zakonodajne kvote. Nekatere druge tipologije izključujejo rezervirane sedeže na osnovi predpostavke, da ne vplivajo na proces izbire kandidatov. Drugi delijo strankarske kvote na dva glavna tipa: kvote kandidatov, ki vplivajo na proces pred izbire in zagotovijo, da bodo v izbor kandidatov prišle le ženske ter kvote kandidatov, ki zahtevajo, da politične stranke izberejo določen delež žensk med njihovimi končnimi kandidatnimi listami. Spet drugi opredeljujejo razlike med številnimi oblikami zakonodajnih kvot, katere razlikujejo glede na kvote, ustanovljene skozi spremembe zakonov volilnega sistema in kvote, zagotovljene skozi ustavne reforme. Tipologija rezerviranih sedežev, strankarskih kvot in zakonodajnih kvot si delijo podobna prizadevanja za povečanje števila izvoljenih žensk, kljub temu da vsaka politika usmerja pozornost na različne aspekte procesa selekcije.

4.4.1 Rezervirani sedeži

Ukrepi rezerviranih sedežev so se prvič pojavili v 30. letih prejšnjega stoletja in so bili zagotovo glavni tip kvot do 70. let. Na prehodu v 21. stoletje pa se je nov val teh predpisov pojavil v številnih državah, ki so imele zelo nizko stopnjo zastopanosti žensk. Takšne politike

so pogosto vzpostavljene z reformami ustave, ki oblikuje posebno volilno vlogo žensk, imenuje okraje za kandidatke ali pa razdeli sedeže za ženske glede na delež vsake stranke, ki ga dobi na volitvah in redko z volilnim zakonom. Razlika med rezerviranimi sedeži, strankarskimi in zakonodajnimi kvotami je ta, da rezervirani sedeži podelijo mandat minimalnemu številu žensk in ne minimalnega števila kandidatk. V tem smislu kontrolirajo vidik volilnega sistema, da le-ta zagotovi izvolitev žensk. Ta ukrep pa ponavadi zagotovi le majhno zastopanost žensk. (Krook, 2009)

4.4.2 Strankarske kvote

Strankarske kvote najbolj pogost tip spolnih kvot. Uvedene so bile leta 1970 s socialnimi in social demokratskimi strankami v Zahodni Evropi. Kasneje so se pojavile tudi v zelenih strankah, social demokratskih strankah in celo v nekaterih konzervativnih strankah. V nekaterih državah obstajajo te kvote skupaj z drugimi tipi kvot za povečanje zastopanosti žensk. Strankarske kvote so ukrepi, ki jih politične stranke sprejmejo prostovoljno in se tako zavežejo za določen delež žensk med kandidati za izvolitev. Stranke določijo nove kriterije selekcije kandidatov, s tem pa se spremeni tudi praksa samih političnih strank. Zastopanost žensk glede na ta ukrep je različna. Nekatere politike znotraj stranke nato povečajo zastopanost žensk, nekatere pa oblikujejo bolj nevtralna pravila in določijo minimalno zastopanost vsakega spola ali pa vzpostavijo pravilo, da noben spol ne more dobiti večjega deleža na listah politične stranke. Politične stranke izvajajo ta ukrep na različne načine. V državah s proporcionalnim volilnim sistemom strankarske kvote oblikujejo strankarske liste kandidatov. Nekatere stranke vključijo kvote na listo kot celoto, nekatere pa jih vključijo kot število sedežev na listi, za katero si prizadevajo zmago na volitvah. V državah z večinskim volilnim sistemom pa so strankarske kvote usmerjene na skupno listo v posameznih okrajih. To naj bi pomenilo izvolitev sorazmernega deleža žensk v vseh okrajih, v katerih politična stranka kandidira. Politične stranke pa lahko alternativno uporabljajo tudi število sedežev, za katero pričakujejo, da jih bodo na volitvah tudi dobili. (Krook, 2009)

4.4.3 Zakonodajne kvote

Zakonodajne kvote je možno najti v državah v razvoju in so najnovejša oblika kvot. Pojavile so se v 90. letih prejšnjega stoletja, ko so bile zadeve politične zastopanosti žensk vključene na dnevni red veliko mednarodnih organizacij in transnacionalnih nevladnih organizacij. Zakonodajne kvote so uzakonjene z reformami volilnih zakonov ali celo ustav in so podobne

strankarskim, saj urejajo proces selekcije kandidatov političnih strank. Razlikujejo pa se v tem, da jih sprejme nacionalni parlament in tako zahtevajo, da vse politične stranke vključijo sorazmeren delež žensk na kandidatno listo. Kot take so obvezne za vse politične stranke, za razliko od strankarskih, za katere se odločijo stranke same. S spremembo osnovnega pomena enakosti in predstavnosti, ki oblikuje proces selekcije kandidatov, pa te določbe predstavljajo pomemben korak k uzakonjenju pozitivnih akcij in priznavanju spola kot politične identitete. Zakonodajne kvote zagotavljajo podobno zastopanost žensk kot strankarske. Kljub temu pa vključujejo širši proces reform, ki se osredotočajo na spremembo določb, ki jih vsebujejo ustave in volilni zakoni in ne na vsebino posameznih statuten političnih strank. Kot takšna pa za uzakonitev potrebuje potrditev političnih strank. Največ zakonodajnih kvot sprejmejo zakonodajalci, ki predstavljajo politične stranke in so sprejete anonimno. Narava teh ukrepov je ponavadi nevtralna, saj opredeljujejo enako zastopanost spolov in ne premajhne zastopanosti žensk. Določbe teh ukrepov se razlikujejo v smislu, kako strogi so njihovi cilji artikulirani. Nekateri nejasno opredeljujejo enako zastopanost obeh spolov, medtem ko drugi ponujajo bolj jasne opredelitve selekcije in umestitev kandidatk na liste. Tudi zakonodajne kvote se izvajajo na različne načine, odvisno od volilnega sistema. Lahko se izvajajo kot liste političnih strank ali kot listo posamezne politične stranke kot celote, odvisno od volilnega sistema. Zakonodajne kvote vključujejo tudi sankcije za kršitelje in so podvržene določeni stopnji nadzora s strani zunanjih teles. (Krook, 2009)

5 ANALIZA ZASTOPANOSTI ŽENSK V EVROPSKEM PARLAMENTU

5.1 Zastopanost žensk v Evropskem parlamentu

Leta 2002 je bil s spremembo Bruseljskega akta uveden skupen volilni sistem za volitve v Evropski parlament. Tako se evro poslanci volijo po proporcionalnem volilnem sistemu z možnostjo preferenčnega glasovanja. Preferenčno glasovanje je uvedeno v Sloveniji, Avstriji, Belgiji, Latviji, Italiji, Estoniji, Luksemburgu, na Malti, Cipru, Danskem, Finskem, Švedskem, Nizozemskem, Irskem, Slovaškem in Češkem. (Toplak in Dubrovnik, 2009)

Število evropskih poslancev se je od leta 1979 naprej povečevalo. Tako je bilo v prvem prihajajočem mandatu leta 1979 v EP 410 poslancev, v drugem prihajajočem 434, v tretjem 518, četrtem 567, petem 626, šestem 732 in v zadnjem mandatu 736 (priloga D). (Europarl, 2014b)

NSD (2015) nosi podatke o prvih neposrednih volitvah v Evropski parlament leta 1979. Takrat je bilo izvoljenih 410 poslancev. Evropska unija je takrat štela 9 držav članic: Nemčija, Francija, Italija, Velika Britanija, ki so izvolile po 81 poslancev, Luksemburg je izvolil 9, Nizozemska in Belgija sta jih izvolili 25 in 24, Danska in Irska pa po 16 in 15. Takrat je bila zastopanost žensk v Evropskem parlamentu 16,34 odstotna (priloga C). (Europarl, 2014c) Z vstopom Grčije v Evropsko unijo leta 1981 pa se je število poslancev povečalo na 434. (Cracknell in Morgan, 1999)

V drugem mandatu poslancev Evropskega parlamenta je bilo izvoljenih več žensk kot v prvem. Deset držav članic je izvolilo vsega 75 žensk od 434 vseh izvoljenih poslancev. (AEI, 1984) Leta 1986 sta se Evropski uniji pridružili Španija in Portugalska, s tem pa se je število poslancev povečalo na 518. (Cracknell in Morgan, 1999)

Volitve leta 1989 so prinesle 19 odstotno zastopanost žensk v Evropskem parlamentu. (Europarl, 2014č) Vseh izvoljenih poslancev v tem mandatu je bilo 518. (Europarl, 2014d) Leta 1994 je število poslancev zraslo na 567, pri tem pa je treba upoštevati tudi združitev Nemčije. (Cracknell in Morgan, 1999) Zastopanost žensk je bila 26 odstotna. (Europarl, 2014č) Leta 1995 so se Evropski uniji pridružile še Avstrija, Finska in Švedska in tako je skupno število poslancev zraslo na 626. (Cracknell in Morgan, 1999)

Na volitvah leta 1999 se je zastopanost žensk zopet povečala, in sicer na 30 odstotkov. (Europarl, 2014č) Število vseh izvoljenih poslancev je bilo 626. (Europarl, 2014d)

Leto 2004 je Evropska unija štela 25 držav članic, izvoljenih je bilo 31 odstotkov žensk, (Europarl, 2014č) skupno število poslancev pa je bilo 732. (Europarl, 2014d)

V naslednjem mandatu 2009 je bilo izvoljenih 35 odstotkov žensk. (Europarl, 2014č), število vseh izvoljenih poslancev pa je bilo 736. (Europarl, 2014d)

Europarl (2012) opisuje delež žensk je v sedmem parlamentarnem obdobju Evropskega parlamenta, ki je znašal približno 34 odstotkov in je bil najvišji do tedaj ter je skoraj dvakrat večji kot svetovni povprečni delež žensk v nacionalnih parlamentih, ki je leta 2012 znašal skoraj 20 odstotkov. Boljša zastopanost žensk v tej instituciji pomeni tudi boljšo demokratično zastopanost državljanov Evropske unije. To pa Evropskemu parlamentu omogoča, da vidik enakosti spolov vključi v vsa področja svojega delovanja, na zakonodajo

in politike v zvezi z Evropsko unijo kot celoto ali za njegove notranje strukture in organe, vključno z generalnim sekretariatom.

Europarl (2014d) pa nakazuje, da med razmerjem zastopanosti žensk v Evropskem parlamentu in razmerjem zastopanosti žensk v nacionalnih parlamentih obstaja neka povezava, saj se je skozi mandate zastopanost v obeh parlamentih povečevala (priloga 4). Do leta 1996 so podatki zgolj informativni in veljajo le za določeno število članic. Od leta 1996 naprej pa lahko vidimo trend povečevanja zastopanosti žensk v obeh parlamentih. Znatno povečanje zastopanost žensk v nacionalnih parlamentih lahko opazimo okoli leta 2005, kar bi lahko pripisali uvedbi spolnih kvot na volitvah v nekaterih državah članicah.

Leta 2014 je imela največji odstotek žensk v Evropskem parlamentu Malta, kar 67 odstotkov, najmanjši pa Litva, le 9 odstotkov, Slovenija pa 37 odstotkov, kar je malo več od evropskega povprečja. (Europarl, 2014č)

5.2 Področja, ki so jih pokrivala ženske v zadnjem mandatu

Europarl (2012) opisuje sedmi mandat poslancev, kjer so ženske zasedale 5 mest v predsedstvu, in sicer 3 podpredsednice od vseh 14 mest podpredsednikov Evropskega parlamenta in 2 kvestorici, od vsega 5 mest, ki imata status opazovalca in jih izvoli skupščina za obdobje dveh let in pol. Predsedstvo se ukvarja z notranjim delovanjem Evropskega parlamenta, z načrtovanjem proračunskih prihodkov in odhodkov ter z upravnimi, kadrovskimi in organizacijskimi zadevami.

Skupini na visoki ravni za enakost spolov in raznolikost je prav tako predsedovala ženska, in sicer Roberta Angelilli, ki je bila tudi podpredsednica Evropskega parlamenta.

V tem mandatu je bilo v parlamentu sedem političnih skupin, ki jih vodi predsednik oziroma dva sopredsednika, med katerimi je bila tudi ena ženska, in sicer Rebecca Harms iz skupine Zelenih/Evropske svobodne zveze.

V tem obdobju je delovalo tudi 20 parlamentarnih odborov in 2 pododbora, od tega smo imeli 8 predsednic odborov, in sicer na področjih:

- razvoja
- ekonomskih in monetarnih zadev
- zaposlovanja in socialnih zadev
- industrije, raziskav in energetike
- regionalnega razvoja

- kulture in izobraževanja
- peticije
- pododbora za človekove pravice.

Parlamentarne delegacije razvijajo mednarodne odnose Evropske unije. V sedmem mandatu smo imeli 8 predsednic delegacij, od vsega skupaj 37, ki so skrbele za odnose z naslednjimi državami: Čile, Turčija, Moldavija, Arabski polotok, Iran, Srednja Amerika, Južna Azija, Avstralija in Nova Zelandija.

V Evropskem parlamentu so bile v mandatu 2004-2009 3 slovenske poslanke. Pokrivala so odbor za okolje, javno zdravje in varnost hrane, odbor za regionalni razvoj, odbor za industrijo, raziskave in energetiko, odbor za proračun, odbor za kulturo, izobraževanje, mladino, medije in šport, odbor za socialne zadeve in izobraževanje, odbor za regionalni razvoj. (Europarl, 2015)

Ježovnik (2012) pa opisuje zadnji mandat 2009-2014, kjer pa so bile izvoljene 4 slovenske poslanke in so pokrivala področja odborov za industrijo, raziskave in energetiko, okolje, javno zdravje in varnost hrane, državljanske svoboščine, pravosodje in notranje zadeve, regionalni razvoj in zunanje zadeve, ekonomske in monetarne zadeve, pravice žensk in enakost spolov.

6 SKLEPNE UGOTOVITVE IN ZAKLJUČEK

V diplomskem delu me je zanimala zastopanost žensk v institucijah Evropske unije. To sem poskušala ugotoviti na primeru Evropskega parlamenta, ki je edina direktno voljena institucija v Evropski uniji. Zanimala me je predvsem zastopanost žensk po letu 1979, ko so potekale prve neposredne volitve, dejavniki, ki so vplivali na veliko oziroma majhno zastopanost žensk, kako se je število žensk v Evropskem parlamentu spreminjalo po mandatih ter katera področja so ženske pokrivala v zadnjem mandatu 2009-2014.

Cilj moje diplomske naloge je torej ugotoviti, kakšna je zastopanost žensk v Evropskem parlamentu vse od prvih neposrednih volitev do leta 2014, kateri dejavniki vplivajo na majhno oziroma veliko izvoljivost žensk ter področja delovanja žensk v Evropskem parlamentu.

V poglavju 3.3 sem opredelila volitve v Evropski parlament, ki od leta 2002 potekajo po enotnem proporcionalnem volilnem sistemu, kar naj bi tudi izboljšalo položaj žensk v EP. Po letu 1979 lahko vidimo, da se je zastopanost žensk začela zviševati. Tako je bila zastopanost žensk leta 1979 16,34 odstotna, v drugem mandatu je bila 17,28 odstotna, v tretjem 19

odstotna, v četrtem 26 odstotna, v petem mandatu 30 odstotna, v šestem 31 odstotna, v zadnjem mandatu pa približno 34 odstotna. Največjo rast zastopanosti žensk lahko opazimo v četrtem mandatu 1994-1999. Zastopanost žensk v Evropskem parlamentu se je vse od leta 1979 povečevala. Dejavniki, ki vplivajo na povečanje zastopanosti žensk v Evropskem parlamentu so uvedba neposrednih volitev, ki sta jih uvedla Bruseljski akt o neposrednih in splošnih volitvah in Rimski sporazum, Maastrichtska pogodba, ki opredeli problematiko aktivne in pasivne volilne pravice, uvedba enotnega proporcionalnega sistema, kvot na kandidatnih listah, spolnih kvot ter gibanja po večji zastopanosti žensk v 90. letih.

Ga. Mojca Kekuš Kleva je mnenja, da poleg zakonskih določil glede zastopanosti žensk v Evropskem parlamentu, na to najbolj vpliva vrednotenje žensk v nacionalnih državah članicah. Tako tudi vidi neko povezavo med številom žensk v nacionalnih parlamentih in številom žensk v Evropskem parlamentu (priloga A). S tem se tudi sama strinjam, saj lahko vidimo (priloga 4), da se je s povečevanjem odstotka žensk v Evropskem parlamentu povečeval tudi odstotek žensk v nacionalnih parlamentih.

na drugi strani pa je ga. Particija Šulin mnenja, da je razlog za manjšo zastopanost žensk v preteklosti tudi samo nezanimanje žensk za politiko in pozna pridobitev volilne pravice, ter tudi sam volilni in strankarski sistem (priloga B).

Evropska unija si prizadeva za večjo zastopanost žensk v predstavniškem telesu, saj temelji na načelih enakosti in enakopravnosti. Tako menim, da je z zakonskimi določili, kot so uvedba neposrednih volitev, spolnih in strankarskih kvot, enotnega proporcionalnega volilnega sistema, veliko doprinesla k večji zastopanosti žensk v Evropskem parlamentu. Na povečanje zastopanosti žensk pa ne vplivajo samo zakonska določila, ampak tudi družba in različna feministična gibanja, ki (so) si prizadevala za uravnoteženo zastopanost spolov ter tudi povečanje zanimanja žensk za politiko.

V poglavju 5.2 pa sem opisala področja, s katerimi so se ukvarjale ženske v zadnjem mandatu 2009-2014. Pregledala sem podatke za izvoljene ženske, postavljene na pomembnejše funkcije v Evropskem parlamentu. V predsedstvu je bilo 5 žensk, od tega 3 podpredsednice Evropskega parlamenta od skupnega števila podpredsednikov 14 in 2 kvestorici, od vseh 5 kvestorjev. Bila je tudi ena predsednica, in sicer v Skupini na visoki ravni za enakost spolov in raznolikost ter ena sopredsednica politične skupine Zelenih/Evropske svobodne zveze. V sedmem mandatu je bilo tudi 8 predsednic odborov od vsega 20, ki so pokrivale različna področja delovanja. Tukaj lahko vidimo, da področja delovanja žensk v Evropskem

parlamentu niso tipično »ženska«, saj so poleg zaposlovanja in socialnih zadev, človekovih pravic, kulture in izobraževanja ter peticij, pokrivalo tudi druga področja: ekonomske in monetarne zadeve, razvoj, industrija, raziskave in energetika ter regionalni razvoj. Imeli pa smo tudi 8 predsednic delegacij od vsega skupaj 37, ki skrbijo za odnose z drugimi državami.

Zastopanost žensk v Evropskem parlamentu se je vse od prvih neposrednih volitev povečala iz 16 odstotkov na 34 odstotkov. Poleg zakonsko določenih omejitev- spolnih in strankarskih kvot, volilnega sistema, splošne in enake volilne pravic- pa na večjo zastopanost žensk vpliva tudi sama pridobitev volilne pravice za ženske, povečanje zanimanja žensk za politiko, feministična gibanja, ki zahtevajo enako zastopanost spolov ter tudi samo vrednotenje žensk v nacionalnih državah članicah. Opaziti je tudi, da se ženske ne ukvarjajo več samo s tipično »ženskimi« področji, ampak da so postavljena tudi na druga področja delovanja, ki so včasih veljala za tipično »moška.«

Menim, da je sama Evropska unija veliko pripomogla k bolj uravnoveženi zastopanosti spolov v Evropskem parlamentu ter da se še vedno trudi doseči popolno enako zastopanost spolov. Strinjam pa se, da ni vse v rokah Evropske unije in zakonodaje, ki jo predpisuje na področju enake zastopanosti, temveč je tudi del odgovornosti v rokah same družbe, ki pa vedno bolj sprejema ženske kot enakopravne na položajih odločanja kot tudi v vsakdanjem življenju.

7 LITERATURA

- 1) AEI- *Archive of European integration*. 1984. Dostopno prek: <http://aei.pitt.edu/5179/1/5179.pdf> (1. maj 2015)
- 2) Bebler, Anton. 2007. *Uvod v evropske integracije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- 3) Bogdanor, Vernon. 1996. Ženske in narodnostne manjšine. V *Volilni sistemi*, ur. Slavko Gaber, 127. Ljubljana: Krtina.
- 4) Brezovšek, Marjan in Miro Haček. 2005. Volilni sistemi in volitve v Evropski parlament. V *Volitve evropski parlament: Res drugorazredne volitve?*, ur. Alenka Krašovec, 87–103. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- 5) Cabada, Ladislav. 2009. Volitve v Evropski parlament kot drugorazredne volitve: refleksija volitev v novih srednjeevropskih članicah Evropske unije. V *Volitve v*

Evropski parlament 2009, ur. Alenka Krašovec, 41–44. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- 6) Charles, Nickie. 2008. Feminism, social movements and the gendering of politics. V *Gender and women's studies*, ur. Richardson Diane and Robinson Victoria, 41–49. Basingstoke, New York : Palgrave Macmillan.
- 7) Corbett, Richard, Francis Jacobs in Michael Shackleton. 2000. *The European parliament*. Harlow: Longman.
- 8) Cracknell, Richard in Bryn Morgan. 1999. *European Parliament Elections – 1979 to 1994*. Dostopno prek: <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/RP99-57/RP99-57.pdf> (25. april 2015)
- 9) Esharp.eu. 2015. *Direct elections*. Dostopno prek: <http://esharp.eu/jargon/direct-elections/> (15. april 2015)
- 10) Europa.eu. 2015. *Evropski parlament*. Dostopno prek: http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/european-parliament/index_sl.htm (20. marec 2015)
- 11) *Europarl.europa.eu*. 2012. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/RegData/publications/2012/0001/P7_PUB%282012%290001_SL.pdf (11. marec 2015)
- 12) *Europarl.europa.eu*. 2014a. *European parliament- Results of the 2014 European elections*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/20150201PVL00021/Previous-elections> (15. april 2015)
- 13) *Europarl.europa.eu*. 2014b. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/pdf/divers/composition_EP/elections2009_composition-parliament_sl.pdf (20. april 2015)
- 14) *Europarl.europa.eu*. 2014c. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/pdf/elections_results/review.pdf (23. april 2015)
- 15) *Europarl.europa.eu*. 2014č. *Men and women distribution*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/gender-balance.html> (5. maj 2015)
- 16) *Europarl.europa.eu*. 2014d. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-542150-European-Parliament-Facts-and-Figures-FINAL.pdf> (5. maj 2015)
- 17) *Europarl.europa.eu*. 2015. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sl/FTU_1.3.4.pdf (2. april 2015)

- 18) Europarl.si- Informacijska pisarna v Sloveniji. 2015. *Slovenski poslanci EP 2014*. Dostopno prek: http://www.europarl.si/sl/poslanci/slovenski_poslanci_ep.html?jsessionid=C3AAA69427F2076A01B525D101F3A47F (5. junij 2015)
- 19) European institute for gender equality (EIGE). 2015. *The proportion of women in the single/lower houses of the national/federal Parliaments of the Member States and in the European Parliament*. Dostopno prek: <http://eige.europa.eu/gender-statistics/women-and-men-in-the-eu-facts-and-figures/area/84/indicator/77> (15. marec 2015)
- 20) Evropska komisija. 2009. *Women in European politics- Time for action*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2052&langId> (15. marec 2015)
- 21) Farrell, M. David. 1997. *Comparing electoral systems*. Basingstoke: Macmillan.
- 22) Fink Hafner, Danica. 2009. Politično predstavništvo: moderno, postmoderno, sestavljeno. V *Volitve v Evropski parlament 2009*, ur. Alenka Krašovec, 18–32. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- 23) Ford, E. Lynne. 2006. *Women and politics: The pursuit of equality*. Boston, New York: Houghton Mifflin.
- 24) Grad, Franc. 2004. *Volitve in volilni sistemi*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- 25) Ježovnik, Urška. 2012. *Slovenski poslanke in poslanci v Evropskem parlamentu*. Dostopno prek: http://www.europarl.si/resource/static/files/Knjiznica/euposlanci_jan2012_4.pdf (5. junij 2015)
- 26) Krašovec, Alenka. 2007. *Volilne študije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- 27) --- 2009. Evropske stranke. V *Evropska unija od A do Ž*, ur. Kajnič Sabina in Lajh Damjan, 126–128. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- 28) Krook, Mona Lena. 2009. *Quotas for women in politics: Gender and candidate selection worldwide*. Oxford: University Press, Inc.
- 29) Lakeman, Enid. 1970. *How democracies vote : a study of majority and proportional electoral systems*. London: Faber and Faber.
- 30) Lijphart, Arend. 1994. *Electoral systems and party systems: a study of twenty-seven democracies, 1945-1990*. Oxford: Oxford University press.
- 31) Lovenduski, Joni. 2010. The dynamics of gender and party. V *Women, gender and politics*, ur. Krook Mona Lena in Childs Sarah, 81–82. Oxford: University Press.

- 32) NSD-European Election database. 2014. *European parliament- Electoral system*. Dostopno prek: http://www.nsd.uib.no/european_election_database/election_types/ep_elections/electoral_system.html (20. april 2015)
- 33) Rangus, Marjetka. 2009. Mandat poslancev v Evropskem parlamentu. V *Volitve v Evropski parlament 2009*, ur. Alenka Krašovec, 141–152. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- 34) Schmitt, Herman. 2005. Volitve v Evropski parlament junija 2004: še vedno drugorazredne volitve. V *Volitve v Evropski parlament: res drugorazredne volitve?*, ur. Alenka Krašovec, 38. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- 35) Topolinjak, Simona. 2009. Politično predstavništvo: moderno, postmoderno, sestavljeno. V *Volitve v Evropski parlament 2009*, ur. Alenka Krašovec, 177. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- 36) Toplak, Jurij in Tadej Dubrovnik. 2009. Volitve v Evropski parlament. V *Evropska unija od A do Ž*, ur. Kajnc Sabina in Damjan Lajh, 427–429. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

PRILOGE

Priloga A : INTERVJU, ga. MOJCA KEKUŠ KLEVA, nekdanja poslanka Evropskega parlamenta, 29.5.2015

1. Zastopanost žensk v Evropskem parlament se je od leta 1979 pa do danes povečala. Kaj je vzrok temu? So to različna feministična gibanja ali uvedba neposrednih volitev v EP?

Prepričana sem, da so neposredne volitve pomenile velik korak v demokratizacijskem procesu, ki je vodil v večjo enakopravno zastopanost obeh spolov v politiki. Res pa je tudi, da so se v devetdesetih pojavila gibanja, ki so zahtevala večjo zastopanost žensk v politiki. Današnji rezultat zastopanosti žensk v politiki je tako po mojem mnenju mešanica zahtev po večji angažiranosti žensk v javnem življenju in uvedba zakonsko obvezujočih ukrepov. Kvote na kandidatnih listah so vsekakor odigrale vlogo v višji zastopanosti žensk v politiki.

2. Evropska unija je v zadnjih desetletjih sprejela kar nekaj ukrepov za večjo zastopanost žensk v EP. Zakaj se je morala EU vmešati v ta proces?

EU temelji na načelih enakosti in enakopravnosti, zato so v Bruslju v nekem trenutku ugotovili, da brez žensk v politiki o teh vrednotah ne morejo govoriti. Ker države članice niso naredile dovolj, jih je bilo potrebno spodbuditi, da sprejmejo obvezujočo zakonodajo. Šele z višjo zastopanostjo žensk na vseh položajih se lahko sprejema vso ostalo zakonodajo, ki se tiče vseh prebivalcev Evrope.

3. Med drugimi je EU sprejela tudi enoten volilni sistem, nekatere države pa tudi obvezen delež žensk na kandidatnih listah za volitve v EP. Zakaj so politične stranke šele po teh ukrepih dejansko postavile ženske za izvoljiva mesta na kandidatnih listah?

Po mojem mnenju zato, ker so jih morale. Glede na stereotipe o ženskah, ki so prevladovali še pred desetimi leti, se brez pritiska na stranke ne bi nič spremenilo. Je pa tudi res, da evropske volitve veljajo za manj pomembne kot nacionalne, zato je (bilo) najlažje sprejeti kvotni sistem prav za te volitve.

4. Leve politične stranke naj bi bile bolj dosledne do žensk in naj bi jih večkrat postavljale na kandidatne liste kot desne. Se strinjate s tem in zakaj je temu tako?

Bi se strinjala, da so bile pred 15 leti stranke iz levega političnega spektra bolj odprte za več žensk na kandidatnih listah ampak danes ni več tako. Tudi ženske iz desnice so se pridružile iniciativam za višjo zastopanost in se primerno organizirale. Sicer ne tako izrazito kot (zelo glasne) feministke, ampak z odličnim rezultatom. K temu je pripomoglo tudi dogajanje v Evropi.

5. Enaka zastopanost spolov v procesih odločanja je pomembna, saj ženske predstavljajo velik del vsega prebivalstva. Kako bi lahko to dosegli v Evropskem parlamentu?

Zakonsko obvezujoče kvote so orodje za doseganje višje zastopanosti žensk v politiki, namenjeno so obdobju do polne enakopravnosti (50:50) zato menim, da se bo s časom zgodil preobrat v razmišljanju, kulturi in tradiciji našega naroda, da bodo razumeli kakšen doprinos k politiki imajo ženske in bo »naravno« voliti in na izvoljiva mesta postaviti ženske. Vsaj takšna je zgodba v skandinavskih državah.

6. Kateri dejavniki najbolj vplivajo za zastopanost žensk v Evropskem parlamentu?

Vrednotenje žensk v nacionalnih državah članicah. Kjer so zenske že dosegle večjo enakopravnost, je seveda zastopanost tudi v EP višja.

7. Nekaterе države članice imajo bolj enako zastopanost spolov v parlamentih. Obstaja mogoče kakšna povezava med številom žensk v nacionalnih parlamentih in številom žensk v Evropskem parlamentu?

Prepričana sem, da ja. Več žensk v nacionalni politiki spreminja mnenje o ženskah v politiki tudi na evropskih volitvah. Status žensk doma definira število izvoljenih žensk tudi na evropskih volitvah.

Priloga B: INTERVJU, ga. PATRICIJA ŠULIN, poslanka Evropskega parlamenta, 8.6.2015

1. Zastopanost žensk v Evropskem parlament se je od leta 1979 pa do danes povečala. Kaj je vzrok temu? So to različna feministična gibanja ali uvedba neposrednih volitev v EP?

Zastopanost žensk se je v teh letih res povečala za dobrih 20 %, k temu pa so definitivno pripomogle ženske oziroma spolne kvote, ki so na določeni stopnji dobrodošle, dolgoročno gledano pa to ni dovolj. Potrebno je ukrepati v različnih fazah življenjskega cikla.

2. Evropska unija je v zadnjih desetletjih sprejela kar nekaj ukrepov za večjo zastopanost žensk v EP. Zakaj se je morala EU vmešati v ta proces?

EU strmi k zagotavljanju enakih možnosti in k enakem obravnavanju moških in žensk in strogo nasprotuje vsem oblikam diskriminacije na podlagi spola, zato je bilo sprejetih že več ukrepov. Delo pa seveda še ni končano, saj je neenak položaj še vedno viden v politiki, še večje razlike pa lahko opazimo v gospodarstvu in na drugih mestih odločanja. Diskriminatorna obravnava pa je opazna tudi pri višini plače. Ženske, ki opravljajo enako delo kot moški in na enakem položaju, so slabše plačane.

3. Ali imajo ženske enake možnosti izvolitve v Evropski parlament kot moški?

Izvolitev je predvsem v rokah volivcev, čeprav na izvolitev vpliva tudi položaj na kandidatni listi in pa politična stranka kateri kandidat oziroma kandidatinja pripada, ne smemo pa pozabiti še na prepoznavnost in ogled v javnosti. To se najboljše vidi na volitvah v Evropski parlament in na lokalnih volitvah, kjer lahko volivci s preferenčnim glasom spremenijo predviden vrstni red izvolitve. Se je že zgodilo, tudi v Sloveniji, da je bila kandidatka po zaslugi preferenčnih glasov izvoljena, nosilec liste pa ne.

4. Med drugimi je EU sprejela tudi enoten volilni sistem, nekatere države pa tudi obvezen delež žensk na kandidatnih listah za volitve v EP. Zakaj so politične stranke šele po teh ukrepih dejansko postavile ženske za izvoljiva mesta na kandidatnih listah?

V preteklosti je bilo manj žensk v politiki, ker ženske niso imele interesa za politiko, zakoreninjena ovira pa je pozno pridobljena volilna pravica in s tem pomanjkanje politične kilometrine. Seveda pa so bile izjeme kot sta Margaret Thatcher in Madeleine Albright, ki sta že pred leti enakovredno konkurirali moškim kolegom. Danes pa morajo politične stranke postaviti tudi ženske na izvoljiva mesta, s tem pa se je začela spreminjati podoba političnega parketa. Na zadnjih državnoborskih volitvah smo tako dobili prvič v zgodovini Slovenije preko 30 poslank.

5. Leve politične stranke naj bi bile bolj dosledne do žensk in naj bi jih večkrat postavljale na kandidatne liste kot desne. Se strinjate s tem in zakaj je temu tako?

S tem se ne morem strinjati, saj leve in desne stranke zavezuje isti zakon, ki obema opcijama nalaga kakšen odstotek žensk mora biti na kandidatni listi. Na volitvah v Evropski parlament smo bili na listi SDS izvoljeni trije, od tega dve ženski.

6. Kateri dejavniki najbolj vplivajo za zastopanost žensk v Evropskem parlamentu?

Na zastopanost žensk vpliva že sam volilni sistem, politična kultura okolja, strankarski sistem, število strank na posameznih volitvah, pomemben dejavnik pa so tudi preferenčni glasovi, ki lahko omogočijo izvolitev, tudi iz zadnjega mesta na kandidatni listi.

7. Nekatere države članice imajo bolj enako zastopanost spolov v parlamentih. Obstaja mogoče kakšna povezava med številom žensk v nacionalnih parlamentih in številom žensk v Evropskem parlamentu?

Po statistiki ima Malta, država z največjim deležem žensk v Evropskem parlamentu, najmanjši delež žensk v nacionalnem parlamentu. Države članice EU težijo k temu, da bi bila

zastopanost žensk nad 30 %. Sloveniji je na zadnjih volitvah v Državni zbor to uspelo. Poznamo pa tudi primere Skandinavskih držav kjer je število poslank nad 40 %. Treba pa je upoštevati, da volitev ne moremo primerjati med sabo, saj so vsake posebej edinstvene.

8. Ali si Evropska unija prizadeva dovolj za enako zastopanost spolov ter kako?

Da, o čemer priča tudi ustanovitev Evropskega inštituta za enakost spola, pomembno vlogo pri doseganju politike enakosti pa ima parlamentarni odbor za pravice žensk in enakosti spolov. Veliko je na tem področju naredilo tudi Sodišče EU, ki je v številnih sodbah obravnavalo vprašanje enakosti spolov. Ker pa je potrebno še mnogo postoriti, EU predvideva nove ukrepe tudi v finančnem okviru za obdobje do 2020.

9. Ali si ženske še vedno prizadevajo za uravnoteženo zastopanost v procesih odločanja ter kako?

Seveda, z aktivnostjo v civilnih in političnih krogih ter z odločitvijo za kandidiranje na volitvah.

10. Kako pa poslanci moškega spola gledajo na enako zastopanost v Evropskem parlamentu?

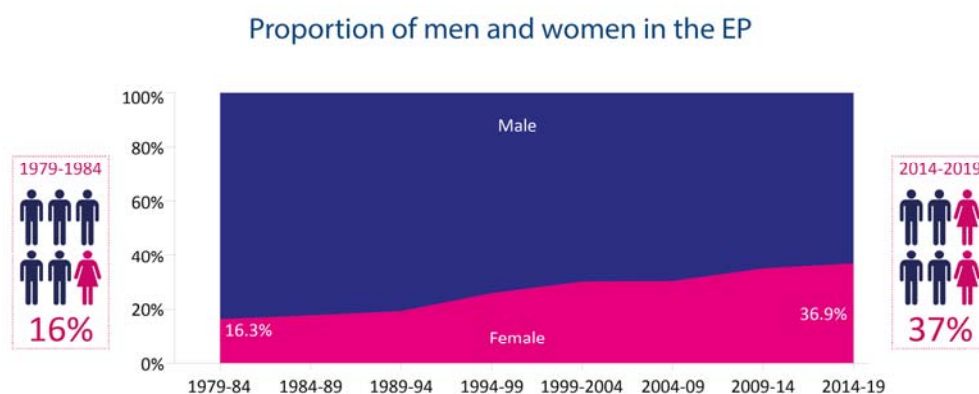
Iz lastnih izkušenj nimam občutka, da bi kolegi name gledali zviška ali, da bi me podcenjevali, ker sem ženska. V Evropskem parlamentu ženske zasedamo tudi mesta podpredsednic odborov in sopredsednic političnih skupin, znotraj Junckerjeve Komisije pa ženska zaseda mesto podpredsednice, v rokah ženske pa je tudi mesto visoke predstavnice za zunanje zadeve in varnostno politiko. Nasplošno je znotraj institucij EU zaposleno veliko število žensk.

11. Ali še vedno velja, da naj bi ženske pokrivale področja socialnih zadev, otrok, izobraževanja, družine, za katere naj bi imela več zanimanja in naj bi jim bila bolj domača? Se vam zdi takšno razmišljanje stereotipsko in tradicionalno?

Sama sem v odboru za proračun, kjer sem podpredsednica, v odboru za nadzor proračuna in v odboru za promet in turizem. Te odbore sem izbrala, ker me zanimajo, imam znanje in izkušnje, prav tako pa menim, da je potrebno na teh področjih še marsikaj postoriti. Vsak poslanec si naj izbere odbore v katerih bo koristen, kjer ima znanje, izkušnje in zanimanje, stereotipe pa pustimo ob strani.

Priloga C: Zastopanost žensk in moških v Evropskem parlamentu po mandatih

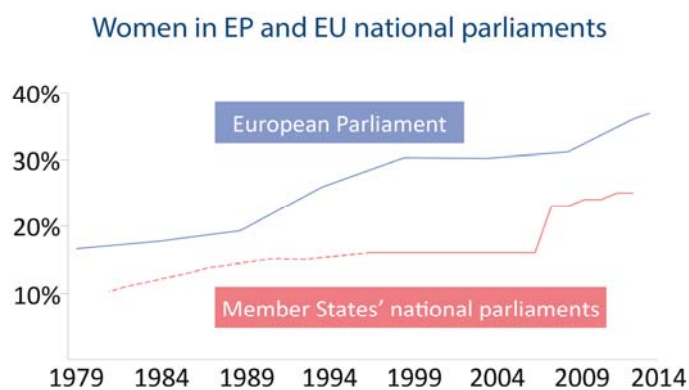
Figure 1: Zastopanost žensk in moških v Evropskem parlamentu po mandatih

Vir: 1: Europarl (2014d)

Priloga Č: Razmerje žensk v EP v primerjavi z nacionalnimi parlamenti

Figure 2: Razmerje žensk v EP v primerjavi z nacionalnimi parlamenti

Vir: 2: Europarl (2014d)

Priloga D: Število vseh izvoljenih poslancev po mandatih

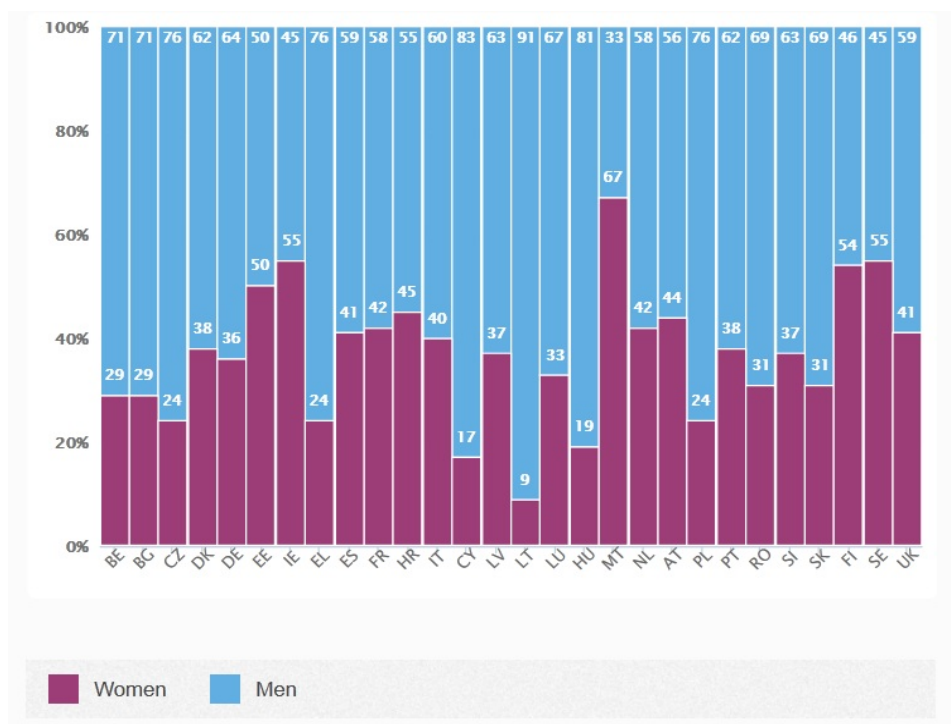
Figure 3: Število vseh izvoljenih poslancev po mandatih

Število poslancev	Mandat
410	1979-1984
434	1984-1989
518	1989-1994
567	1994-1999
626	1999-2004
732	2004-2009
736	2009-2014

Vir: 3: Europarl (2014d)

Priloga E: Porazdelitev moških in žensk v Evropskem parlamentu 2014

Figure 4: Porazdelitev moških in žensk v Evropskem parlamentu 2014

Vir: 4: Europarl (2014č)